

№ 06 (647)
Люты 2017 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

bfk.by

У нумары:

- ☞ **Мой род: Хадатавічы
Васіля Драгаўца –** стар. 2
- ☞ **Пошукі: аб месцы пахавання
к.с. Адама Станкевіча –** стар. 3
- ☞ **Асоба: навуковец, прэзідэнт
Акадэміі навук Васіль Купрэвіч –** стар. 6
- ☞ **Вяртанне: Францыск Скарына,
Прага і «Падарожжы
дылетанта» –** стар. 7

7 лютага ў БелТА прайшла прэс-канферэнцыя
«Беларускі фонд культуры: 30 гадоў пошукаў,
знаходак, расчараванняў»

Фота Уладзіміра ПУЧЫНСКАГА

На тым тыдні...

✓ 31 студзеня ў галерэі «Лабірынт» Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі адкрылася **кніжная выстаўка «Пад крыламі дракона»**, прысвечаная 25-годдзю ўстанавлення дыпламатычных адносін наў паміж Рэспублікай Беларусь і Кітайскай Народнай Рэспублікай. У цэнтры экспазіцыі – раздзел, прысвечаны беларуска-кітайскім стасун-

кам. Гэтая тэма працягваецца і ў новым выдавецкім праекце дырэктара Рэспубліканскага інстытута кітайскага ведаў імя Канфуцыя Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, Надзвычайнага і Паўнамоцнага пасла Рэспублікі Беларусь у КНР у 2006 – 2010 гг. Анатоля Тозіка. Кніга «Беларусско-кітайскія адносіны в воспоминаниях белорусских послов» расказвае пра станаў-

ленне і развіццё супрацоўніцтва, пра яго вынікі, няздзейсненыя магчымасці і перспектывы.

✓ 1 лютага Дзяржаўны літаратурны музей Янкі Купалы і Ізраільскі культурны цэнтр пры Пасольстве Дзяржавы Ізраіль у Рэспубліцы Беларусь зладзілі **творчы вечар, прысвечаны 130-годдзю Змітрака Бядулі**, класіка беларускай літаратуры, творчая спадчына якога з'яўляецца яркім прыкладам узаемадзеяння беларускай і яўрэйскай культураў.

У рамках імпрэзы прайшла прэзентацыя выстаўкі «Сад вашых песень», якая была прадстаўленая ў час урачыстага адкрыцця памятнага знака ў гонар Янкі Купалы ў Ізраілі ў горадзе Ашдод у снежні 2015 года. Выстаўка арганізаваная ў рамках міжнароднага выставачнага праекта «Янка Купала ў дыялогу

культур» і прысвечаная творчым і сяброўскім сувязям Янкі Купалы з дзеячамі яўрэйскай культуры, асвятляе іх унёсак у развіццё культуры Беларусі ў 1930 – 1940-х гг.

Самуіл Плаўнік (1886 – 1941), вядомы пад літаратурным псеўданімам Змітрак Бядуля, – літаратурны крытык, даследчык этнаграфіі і фальклору, а таксама блізкі сябар і паплечнік Янкі Купалы.

✓ 3 лютага ў Музеі гісторыі беларускага кіно адбыўся чарговы паказ класікі нямога беларускага кінематографа. Тым вечарам калектыў {instead} ensemble (Санкт-Пецярбург) агучыў **сатырычную камедыю Уладзіміра Балюэка «Джэнтльмен і певень»**. Стужка дайшла да нашых дзён не ў поўным выглядзе – захаваліся толькі дзве часткі з пяці.

Дзеянне фільма адбываецца на мяжы, устаноўленай Рыжскай мірнай дамовай 1921 года. Сітуацыя камічная і досыць рэалістычная – мяжа праходзіць па тэрыторыі маентка графа Вадзецкага. Яго палац застаўся на савецкім баку, сам ён жыве ў летнім доміку на баку Польшчы. А перакліканне пеўняў нагадвае пратую раніцу, калі ў праміну-

лыя часы сяляне ўзбунтаваліся і ўварваліся ў ягоны палац.

✓ 4 лютага Іркуцкая моладзевая беларуская суполка «Крывічы» ладзіла **Грамадзіны, ці Стрэчанне**. Удзельнікі свята распалілі вогнішча, вадзілі карагоды і спявалі абрадавыя песні («будзілі Грамадзіныцу» (паводле ўяўленняў беларусаў гэта жонка Перуна), гулялі ў традыцыйныя беларускія зімовыя гульні і прадказвалі надыход вясны.

✓ 3 6 па 11 лютага ў Гродне праходзіць **XVI Міжнародны фестываль праваслаўных песнапенняў «Каложскі благавест»**. На яго сабраліся царкоўныя і свецкія, дарослыя і дзіцячыя калектывы з Беларусі, Расіі, Украіны, Польшчы, Літвы, Малдовы, Румыніі. Таксама ў праграме фестывалю – мастацкая выстаўка «Прыжосць Божага свету», тэматычная экспазіцыя ў Гродзенскім музеі гісторыі рэлігіі, канцэрты харавых калектываў, вечары духоўнай паэзіі і аўтарскай музыкі, а таксама прагляд і абмеркаванне фільмаў праваслаўнай тэматыкі ў гарадскіх кінатэатрах.

На фота партала nlb.by: **Надзвычайны і Паўнамоцны пасол Кітайскай Народнай Рэспублікі ў Рэспубліцы Беларусь спадар Гун Цзяньвэй**

Мой род – мая радзіма

Прэзентацыя кнігі Васіля Драгаўца

26 студзеня ў Літаратурным музеі Максіма Багдановіча ў Мінску па ініцыятыве Беларускага фонду культуры і «Краязнаўчай газеты» адбылася прэзентацыя кнігі Васіля Драгаўца «Запозненнае прызнанне» пра родную вёску Хадатавічы Нясвіжскага раёна. Імпрэза адбылася ў межах праекта «Мой род – мая радзіма», скіраванага на папулярнызацыю краязнаўчай літаратуры.

Распачалася вечарына на фільмам, на якім наведнікі ўбачылі вёску Хадатавічы з вышыні птушынага палёту. Стварыў стужку з дапамогай квадракоптера інфарматык Алех Раздзілоўскі.

Вядоўца вечарыны намеснік старшыні Беларускага фонду культуры Анатол Бутэвіч нагадаў, што сёлета адзначаецца 500-годдзе беларускага кнігадрукавання, а ў красавіку спаўняецца 30 гадоў з часу заснавання Беларускага фонду культуры. І прэзентацыя краязнаўчых кніг – адна з шэрагу акцыяў, запланаваных БФК, каб адзначыць гэтыя значныя падзеі.

А. Бутэвіч падкрэсліў: «Краязнаўства застаецца адным з прыхільных напрамкаў БФК. Тым больш, што нават калі няма Краязнаўчага таварыства, яго прыхільнікі дзейнічаюць па ўсёй краіне, у раёнах, абласцях, гарадах, нават у вёсках выходзіць шмат краязнаўчых кніг. На жаль, іх лёс не надта шчаслівы, бо гэта кніжкі тыражом 30 – 99 экзэмпляраў, і да Мінска яны часцяком не даходзяць. Таму каб нам з вамі, мінчанам, тым, хто, выйшаўшы з вёскі, асеў у Мінску, было бачна, што робяць нашыя краязнаўцы, БФК вырашыў праводзіць акцыю «Мой род – мая радзіма».

Уладзімір Гілен, старшыня Беларускага фонду культуры, распавёў: «Васілёва кніга – гэта тое, што ён чуў ад сваіх бацькоў, што ён зафіксаваў у сваёй памяці, што ён потым паклаў на паперу. Сёння такіх, як ён, не памылюся, але некалькі тысячаў у Беларусі вядо-

мых і малавядомых людзей, якія ўспамінаюць, занатоўваюць і выдаюць за свае грошы. Выдаюць невялікім тыражом. Прачытае гэтыя кніжкі вузкае кола зацікаўленых людзей. Неяк у нас з Анатолям Бутэвічам і дырэктарам Нацыянальнай бібліятэкі Раманам Матульскім была размова. Раман Сцяпанавіч запэўніваў, што ўсе кнігі, якія выдаюцца ў Беларусі, ёсць у Нацыянальнай бібліятэцы. Ды няма там гэтых кніг. Няма, бо мноства з іх выдаюцца сама тугам. А гэта якраз і ёсць запісы той вуснай гісторыі, сапраўднай гісторыі, відавочцамі якой былі людзі сталага ўзросту... Чаму лаўрэатам Нобелеўскай прэміі стала Святлана Алексіевіч? Таму, што гэта вусная праўда, гэта вельмі каштоўная рэч, занатаваная літаратарам. Таму вельмі важна, што да гэтага далучаюцца такія аматары-краязнаўцы, як В. Драгавец».

Тадэвуш Стружэцкі, намеснік старшыні Беларускага фонду культуры, у сваю чаргу сказаў: «Прыемна адчуваць, што тут сабраліся аднадумцы, людзі з розных куткоў нашай краіны, але аб'яднаныя любоўю да сваёй радзімы, да бацькаўшчыны. Сёння і навукоўцы, і палітыкі, і дзяржаўныя дзеячы, гісторыкі шукаюць нацыянальную ідэю. А можа, гэтая назва – «Мой род – мая радзіма» – і з'яўляецца нацыянальнай ідэяй Беларусі? Удумаем. Што такое род, род, які аб'ядноўвае ўсіх беларусаў, род, які з'яўляецца вытокамі гісторыі... І безумоўна, што радаводства яшчэ не раскрыта, толькі пачынаецца гэты рух. Вывучаючы свой род, людзі па-іншаму даведаюцца пра сваю краіну, пра сваю гісторыю, зусім іншыя адносіны сфармуюцца да слова «Айчына». Гэтым трэба займацца, і такія кнігі, як

М. Каўшэль

В. Драгаўца, з'яўляюцца вельмі моцным штуршком, а самае галоўнае – прыкладам, бо ў многіх людзей пасля працытання пацягнуцца рука, каб нешта запісаць пра сваю радзіму, пра сваю вёсачку».

Мікалай Каўшэль, кандыдат медыцынскіх навук, галоўны ўрач медыцынскага цэнтра Мінскага трактарнага завода, ураджэнец вёскі Хадатавічы: «Чытаючы кнігу, я плакаў, смяяўся, я перажыў дзяцінства, прычым пражыў нанова. Усё, пра што піша аўтар, я бачыў, але цяпер я ўбачыў вёску па-іншаму. І ў мяне трохкі змяніліся меркаванні... У некаторых пытаннях, я лічу, што Васіль мае рацыю, у некаторых – ёсць нагода сустрэцца і абмеркаваць».

В. Драгавец распавёў пра сваю працу над кнігай: «Калі я задумаў кніжку, калі я яе пісаў, то ніколі не думаў, што будзе адбывацца вось такая прэзентацыя, дзе я пачую такія добрыя словы ў свой адрас і ў адрас кніжкі. З цягам часу я зразумеў, што трэба нешта пакінуць дзецям пра тое жыццё,

якое было ў мяне... І я думаю: ну зраблю я нешта такое, запішу, ну, думаю, месяц-два яно ў мяне зойме, ну невялічкая будзе брашурка такая. Пакіну дзецям тое, што ведаю, што бацькі раскавалі, дзяды, што на вёсцы сустракаў. І калі я пачаў пісаць, то пачаў гэтым жыццём, нібыта праглядаў захапляльную кінастужку, калі-нікалі цяжкую, але і радасную, незвычайную. І я зразумеў, што гэта праца не на адзін месяц. Так і сталася: яна заняла 5 гадоў. Я ездзіў, здымаў, шукаў у архівах. А вынік – кніга на 400 старонках».

На вечарыне таксама выступілі былы Надзвычайны і Паўнамоцны пасол Рэспублікі Беларусь у Літоўскай Рэспубліцы Уладзімір Дражын, намеснік галоўнага рэдактара часопіса Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі «Навука і інвацыі» Ірына Емельяновіч, прафесар, доктар медыцынскіх навук Аляксандр Макарэвіч і іншыя.

Напрыканцы вечарыны У. Дражын прапанаваў арганізаваць прэзентацыю кнігі ў Нясвіжскім раёне, запрасіць

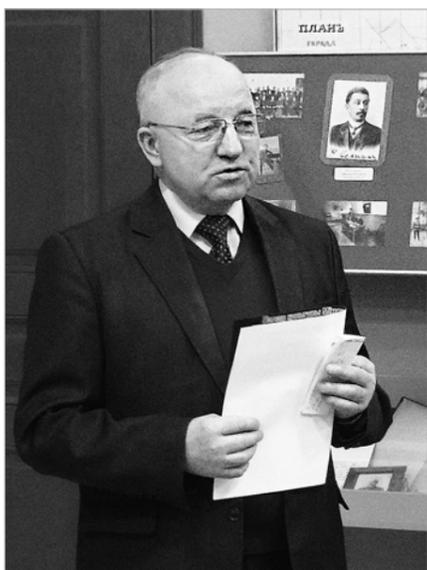
В. Драгавец

на яе шырокае кола сяброў і краязнаўцаў і такім чынам зрабіць свой унёсак у далейшую працу над папулярнызацыяй нясвіжскай гісторыі.

Алесь САЧАНКА,
фота аўтара

У. Гілен

Т. Стружэцкі

А. Макарэвіч

І. Емельяновіч

Леанід Лыч, прачытаўшы артыкул «Адам Станкевіч і фармаванне беларускай нацыі» ў «Краязнаўчай газеце», патэлефанаваў яго аўтару кс. Уладзіславу Завальнюку і сказаў, што мае простае дачыненне да асобы А. Станкевіча, бо неаднойчы быў на месцы пахавання гэтай знакамітай асобы яшчэ да таго, як спазнаў вялікі ўклад яго ў гісторыю Беларусі. А праз дзесяцігоддзі, пазнаёміўшыся з дзейнасцю гэтага святара-пакутніка з Беларусі, ён «сапраўды ўведаў, пачаў высока цаніць яго старанні арганізаваць працу касцёла Беларусі ў яе нацыянальным духу».

Так да прабачка касцёла Св. Сымона і Св. Алены Уладзіслава Завальнюка трапілі ўспаміны знакамітага гісторыка Л. Лыча, з якімі вы можаце азнаёміцца ў пададзеным ніжэй артыкуле.

Ксёндз Уладзіслаў звяртаецца з вялікай просьбай да ўсіх, хто мае нейкую інфармацыю, якая датычыць жыцця, дзейнасці кс. Адама Станкевіча ці іншых славуных сыноў Беларусі, высылаць яе на электронны адрас: vlad_z@tut.by.

багаццем расліннага свету. Часта даводзілася вяртацца дамоў дарогай паўз могількі, дзе бальніца хавала нябожчыкаў. І вось аднойчы ўлетку 1952 года, праходзячы той дарогай да вечнасці, заўважыў, як чалавек пяць-шэсць зняволеных пад наглядом канваіраў старанна ўпарадкаваў адну з магілак. Прачытаўшы, хто ў ёй пахаваны – А. Станкевіч, запытаў: «А што это за особа, которую вы так обхаживаете?». На далёка не чыстай рускай літаратурнай мове пачуў прыкладна такі адказ: «О, гэта великая религиозная особа, гонар Беларусі». Не даўшы далей апавядаць, тлумачыць, кажу, што і сам я родам адтуль.

ны апавядальнік з той групы зняволеных свядома пачаў ужываць больш беларускіх словаў».

Часу на працяг размовы ў мяне не было, і я пакрочыў на працу. Пачутае на могільках мне неяк глыбока запала ў душу. Мо таму ў час чарговых прагулак свядома стараўся ісці каля магілак, збаўляў хаду і абавязкова скіроўваў позірк на месца пахавання А. Станкевіча. Па вядомых прычынах (хадзіў жа ў форме афіцэра МУС СССР) кветкі я не прыносіў на магільку гэтага святара і не кленчыў перад ёю.

Улетку 1953 года мяне перавялі служыць у новую калонію, а ў лютым на-

лага, і ніколі гэтая асоба не з'яўлялася ў маёй памяці і магла б быць канчаткова выкінутай з галавы, калі б не гарбачоўская перабудова і выкліканае ёю ў другой палове 1980-х гадоў беларускае нацыянальна-культурнае адраджэнне. Яго ідэолагам і арганізатарам заканамерна хацелася ведаць, а хто ж раней з беларускіх дзеячаў унёс у гэтую святую справу найбольшы ўклад. Па руках хадзіла шмат кніг і брашур, выдадзеных па гэтай праблеме ў даваенны час. Глыбока асвятлялася яна ў канцы 80-х – пачатку 90-х гадоў мінулага стагоддзя і на старонках перыядычнага друку, прычым і афіцыйнага. Быў жа час! Усё часцей і часцей мне трапляліся публікацыі, у якіх фігуравала імя ксяндза А. Станкевіча. Давялося пазнаёміцца з некаторымі яго даволі цікавымі працамі, пераважна тымі, што перадрукоўваліся ў заснаваным у 1985 годзе часопісе Беларускага фонду культуры «Спадчына». І тут я нечакана для сябе прышоў да высновы, што іх аўтар – гэта той жа самы ксёндз А. Станкевіч, каля магількі якога я сам стаяў улетку 1952 года. Згадаліся і прарокія словы зняволенага з Беларусі, што некалі і я буду ведаць пра гэтага святара. І сапраўды ўведаў, пачаў высока цаніць яго старанні арганізаваць працу касцёла Беларусі ў яе нацыянальным духу. І калі б хтосьці ўзяў на сябе абавязак зладзіць пілігрымку на месца пахавання святара А. Станкевіча, я не адмовіўся б ад такой паездкі, нягледзячы на свой старэчы ўзрост. Мяркую, што на добрую справу хопіць моцы.

Апошнімі гадамі не раз у перыядычным друку згадвалася пра месца пахавання А. Станкевіча. Найбольш дакладна яно вызначанае ў газеце «Наша слова» ад 4 студзеня 2012 года: «...каля в. Шаўчэнкі Тайшэцкага раёна». Аднак і да гэтай інфармацыі патрэбна невялічкае ўдакладненне, бо названая вёска ўсё ж трохі аддаленая ад могількі і знаходзіцца на процілеглым баку ад чыгункі Тайшэт – Лена. Самі ж могількі знаходзяцца па левы бок гэтай чыгункі на яе 25-м кіламетры, недалёка ад станцыі Тапарок. У 1950-я гады сярод жыхароў в. Шаўчэнкі было нямала беларускіх сем'яў, з якімі я падтрымліваў кантакт. Ужо не адзін дзесятак гадоў сярод беларусаў Іркуцкай вобласці актыўную працу вядзе створаная там Іркуцкае таварыства беларускай культуры імя Яна Чэрскага. Шмат гадоў ім кіраваў Алег Рудакоў, а цяпер – Алена Сіпакова. Гэтае таварыства падтрымлівае сувязі ў Мінску са Згуртаваннем беларусаў свету «Бацькаўшчына» і Беларускім фондам культуры. Ці ў стане гэтыя грамадскія арганізацыі зладзіць паездку беларусаў метраполіі да магількі яе славутага сына Адама Станкевіча?

Каля магількі ксяндза Адама Станкевіча

Бацькоўская хата кс. Адама Станкевіча ў вёсцы Арляняты Ашмянскага раёна

га не была лішняй для мяне: даліся ў знакі цяжкія гады фашысцкай акупацыі. Што ж датычыць лекавага корпуса бальніцы, то ў яго асяроддзі было немала свяціл, у тым ліку і тых, хто працаваў у Крамлёўскай бальніцы. Не грэбавалі лячыцца ў такіх свяціл самыя высокія начальнікі Азёрлага.

Праз год службы я ўжо не верыў усяму раней прачытанаму па гісторыі СССР. Назіраючы, як зняволеныя групуюцца адно з адным паводле нацыянальнай прыкметы, пачаў і я з большай павагай ставіцца да беларускага народа, прадстаўнікоў якога хапала сярод тых няшчасных людзей.

Мой дзень не быў унармаваны. Я не падпарадкоўваўся кіраўніцтву бальніцы, бо маё непасрэднае начальства знаходзілася ў Тайшэце. Любіў у светлыя гадзіны сутак блукаць па тайзе, любавалася яе незвычайнай прыгажосцю,

– Ну, як жа так, грамадзянин начальник, не ведаеце такога человека? Але нічога, Вы яшчэ малодой возрастом, и когда-нибудь узнаете усю правду пра яго (даведаўшыся, што я родам з Беларусі, галоў-

ступнага года па ўласным жаданні звольніўся з органаў МУС СССР, выкарыстаўшы масавае скарачэнне іх штатаў. Пра Станкевіча адразу ж забыўся, як толькі пакінуў Цэнтральную бальніцу №2 Азёр-

Крыжы, пастаўленыя ў памяць святароў Адама Станкевіча і Андрэя Цікоты (Тайшэт, 2012 г.)

Не выключана, што сёння ў Беларусі жыве мо толькі адзін чалавек, які ў далёкія 1950-я гады стаяў каля магількі нашага вядомага грамадска-палітычнага дзеяча, выдаўца, гісторыка, публіцыста, літаратуразнаўца, каталіцкага святара Адама Станкевіча (1892 – 1949). І такім чалавекам, як ні дзіўна падаецца для многіх, з'яўляецца аўтар гэтых радкоў.

Каб зразумець, якім ветрам туды занесла яго, патрэбна хоць звольна ўглыбіцца ў гісторыю. З 13-гадовага ўзросту я гадаваўся без бацькі, і жыццёвы шлях выбраў сам, але не без чужога ўплыву. У 1945 годзе паступіў вучыцца ў Мінскі спецыяльны тэхнікум, а ў 1949 годзе – у мінскую афіцэрскую школу Міністэрства ўнутраных спраў СССР. У апошнім выпадку падаўся на ўтвары галоўным чынам таму, што па заканчэнні можна было атрымаць месца службы ў памежных войсках. Такі род войскаў вабіў мяне таму, што ў перадваенныя гады ў нашым мястэчку Магільнае Уздзенскага раёна размяшчалася памежная камендатура, і мне, піянеру-актывісту, вельмі падабалася ўсё, чым займаўся яе асабовы склад. На справе ж пасля заканчэння афіцэрскай школы МУС СССР (у 1950 г. яна была пераведзеная ў Ашхабад) я, як і многія іншыя яе выпускнікі, быў пазваны на службу ў Галоўнае ўпраўленне лагераў і калоніяў МУС СССР (ГУЛАГ). Паколькі я не вызначаўся добрым здароўем, дык быў накіраваны служыць не ў самыя аддаленыя лагеры і калоніі гэтага ўпраўлення, а ў раскіданы па тэрыторыі Іркуцкай вобласці Азёрлаг, кіраўніцтва якога знаходзілася ў г. Тайшэт. Там азнаёміліся з маімі дакументамі і накіравалі служыць оперупаўнаважаным у лагярны пункт №025, у якім размяшчалася Цэнтральная бальніца №2 Азёрлага. Бальніца ж пад №1 знаходзілася паблізу самога Тайшэта. Лагярны пункт №025 меў такую лічбу таму, што знаходзіўся на ўсход ад Тайшэта на 25-м кіламетры. Я быў вельмі ўдзячны кіраўніцтву Азёрлага за ўладкаванне на службу оперупаўнаважанага ў лагярны пункт – бальніца, бо медыцынская дапамо-

(Заканчэнне.
Пачатак у № 5)

У часы Рымскае імперыі за пачатак гадаліку быў прыняты час заснавання Рыма, які, уважалася, прыпадаў на 753 год перад нараджэннем Хрыста. У VI ст. рымскі манах, вучоны-хранолаг, Дыянісій Малы, у апрацаваных ім табліцах велікодных святаў ад 525 года пачаў тарнаваць гадалік «ад нараджэння Хрыста». Так была запачаткаваная «хрысціянская эра» гадаліку, якая паступова прыймалася і з канцом X ст. ужывалася ўжо ўва ўсіх краях Захаду Еўропы.

У Польшчы лічэнне гадоў ад нараджэння Хрыста – ‘anni a

быў гадалік «ад стварэння свету», ды дзеля культурна-эканамічных сувязяў з краямі Захаду, асабліва праз гандлёвыя дачыненні з месцамі нямецкае Ганзы, у пісьмовых памятках Полацка і Смаленска ўжо ад XIII ст. здараюцца і выпадкі ўжывання гадаліку ад нараджэння Хрыста. Прыкладам, грамата ўмовы Смаленска з Рыгаю 1229 года датуецца «от рожения Господня до сего лета».

Пачынанне
новага года

Традыцыя пачынаць новы каляндарны год 1 студзеня заведзеная была яшчэ ў Рыме ў часе праведзенае Юліем Цэзарам рэформы календара. У сярэднявеччы, калі ўжо прыняўся гадалік ад нараджэння Хрыста, Каталіцкая Царква намагалася і пачатак новага года перасунуць на сем дзён назад ды пачынаць яго

на землях Беларусі, у Вялікім Княстве Літоўскім.

На беларускіх землях, ды і ўва ўсёй усходняй Еўропе, існаваў стары, ці не ў паганскія яшчэ часы заведзены, звычай пачынаць новы год вясной, 1 сакавіка. Сакавіковае навагоддзе сустракаецца ў старых помніках пісьменства, што паўсталі на землях Беларусі. Ад XII ст. побач з’яўляецца, а каля палавіны XV ст. і канчаткова замацоўваецца, у Беларусі візантыйскае асенняе навагоддзе ад 1 верасня.

У часе Скарыны ў Вялікім Княстве Літоўскім удзяржаўна-адміністрацыйным і царкоўным ужытку тарнаваўся скрозь ужо вераснёвы пачатак каляндарнага года. Ад 1550-га прыблізна года канцылярыя Вялікага Княства Літоўскага вераснёвае навагоддзе аднак закідае ды пераходзіць на навагоддзе ад 1 студзеня. У царкоўным жа праваслаўным ужытку, а пасля і ў ужытку ўніяцкае царквы, заставалася і далей навагоддзе асенняе, вераснёвае.

Што ў першай палавіне XVI ст. пачатак каляндарнага года на землях Беларусі лічыўся яшчэ ад 1 верасня, відаць гэта і па «Святцах» Скарына-

ла быў заведзены яшчэ ў Рымскай імперыі. Звязаны ён быў з адміністрацыйнай пераацэнкай маёмасці, што праводзілася кожныя 15 гадоў, і ў залежнасці ад якога рабілася пераацэнка і падаткаў. У сярэднявеччы ды Скарынавыя часы індыйская лічба года ставілася ўжо толькі па традыцыі і для кантролю даты каляндарнага года. Індыйская лічбы старых запісаў для сучаснага даследніка ці раз бываюць важнымі, калі даводзіцца ўдакладняць няпэўную дату нейкага старога акта ці дакумента. Каб знайсці, якая лічба індыйскага дадзенага каляндарнага года, лічбу года паводле візантыйскага гадаліку – ад стварэння свету – трэба падзяліць на 15. Астача паказвае індыйскую лічбу дадзенага года. Калі ж астачы няма – лічба індыйскага года – ад нараджэння Хрыста – лічба індыйскага вызначаецца так, што перад падзелам лічбы каляндарнага года на 15 трэба дадаць да яе лічбу 3.

У Вялікім Княстве Літоўскім у Скарынавыя часы новая індыйская лічба года пачыналася – як і новы каляндарны год – ад 1 верасня. У Польшчы ж і на Захадзе Еўропы новы індыйскі, як і новы каляндарны год, лічыўся ад 1 студзеня. Вераснёвы пачатак новага індыйскага года паддзены і ў Скарынавым календары. На самым пачатку Святаў, пад 1 вераснем, у ім напісана: «**память святого Симеона Столпника, начало индикта**». І ў Скарынавай «Паскаліі» пасля кожнае чароднае лічбы года ад нараджэння Хрыста, дадзенае кожны раз, але ў карацейшым заўсёды напісанні – без канцавое літары «т» – і індыйская лічба гэтага года: **индик 11, индик 12, индик 13** і г.д.

Што падаваць лічбу індыйскага года ў часы Скарыны ў Беларусі было абавязкам не толькі ў царкоўным, але і ў юрыдычным ужытку, можна бачыць на прыкладзе полацкіх актавых запісаў **1535** года ў судовай справе між зяцямі Івана Скарыны, брата доктара Францішка Скарыны. Першы запіс гэтае справы датаваны гэтак: «**июнь 18 день, индикт 8**». Запіс другі, чатыры месяцы пазнейшы, мае гэтак датаванне: «**октябрь, 4 день, индикт 9**». З таго, што запіс 18 чэрвеня мае індыйскую лічбу 8, а чатыры месяцы пазнейшы, з 4 кастрычніка, ужо лічбу індыйскага года 9, можна бачыць, што новы індыйскі год – як і новы каляндарны – у Полацку пачыналі тады ў часе між чэрвенем і кастрычнікам, і, як Скарынаў каляндар паказвае, пачынаўся ён ад 1 верасня.

Каляндарная сістэма Беларусі ў часы Скарыны

І ў граматах ды дакументах канцылярыі Вялікага Княства Літоўскага спачатку ўжываўся гадалік візантыйскі. Толькі з пачаткам XV ст., за князя Вітаўта, з вялікакняжае канцылярыі ў Вільні пачынаюць з’яўляцца і дакументы, датаваныя «ад нараджэння Хрыста». Паступова гадалік хрысціянскае эры ў дзяржаўным ужытку зусім выціскае гадалік візантыйскі. Гадалікам жа ад нараджэння Хрыста на землях Беларусі карысталася тады ўжо і Каталіцкая Царква. Ці раз, побач гадаліку «ад стварэння свету», ужывала яго і Царква Праваслаўная.

Усе кнігі свайго выдання – і пражскія, і віленскія – доктар Скарына датаваў гадамі «ад нараджэння Хрыста». Толькі ў тэксце «Паскаліі» свайго календара Скарына ўжывае датаванне падвойнае: спачатку ад стварэння свету, а пасля той самы год падае заўсёды і паводле ліку «па нараджэнні Хрыста», прыкладам: «В лето 7 тысяч 31... лет по нарожении Христове полторы тысячи 23».

У Вялікім Княстве Маскоўскім гадалік візантыйскі тарнаваўся ў царкоўным і дзяржаўным жыцці да 1700-га года. З першым студзенем гэтага года (паводле Юліянскага календара) у адміністрацыйна-свецкім ужытку ўказаў цара Пётры быў заведзены гадалік ад нараджэння Хрыста ды новы год пачынаўся ўжо не ад 1 верасня, але ад 1 студзеня. Расійская ж Праваслаўная Царква ў жыцці царкоўна-рэлігійным засталася і далей пры гадаліку «ад стварэння свету».

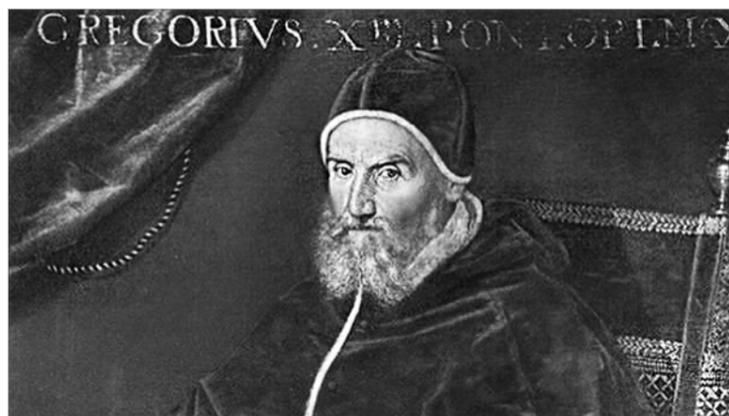
25 снежня, прызнанага Царквой за дзень Хрыстовага нараджэння.

У выніку нейкі час побач існавалі два спосабы пачынання каляндарнага года: стары рымскі ад 1 студзеня, які называўся ‘Stilus communis’ і новы царкоўны, сем дзён ранейшы, ад першага дня Калядаў – ‘a nativitate’. Ды старая каляндарная традыцыя ў народзе так замацавалася, што спробы пачынаць год ад Калядаў пры канцы сярэднявечча Царква закінула ды вярнулася да старога рымскага, да студзень-

вага календара – пачынаюцца яны 1 вераснем, а канчаюцца 31 жніўня словамі: «Конец вкратце святем».

Індыйскія
лічбы гадоў

На землях Беларусі ў часе Скарыны, як і ўва ўсёй Еўропе, пры датаванні дакументаў ці актавых запісаў пасля лічбы каляндарнага года падавала часта і лічба чароднага месца гэтага года ў так званым **індыйскім цыкле гадоў**.

Папа Рыгор XIII

скага навагоддзя, але яна яго «хрысціянізавала», устанаўляючы на 1 студзеня свята «Хрыстовага абразання» – ‘stilus a circumcisione’.

За часоў доктара Скарыны студзеньскі пачатак новага года быў пашыраны ўжо блізу ўва ўсіх краях захаду Еўропы, уключна з Польшчай. Не ўжываўся ён, аднак жа, тады яшчэ

«Індыйскі цыкл» абыймаў 15-гадовы адрэзак часу. Кожны год гэтага адрэзку меў сваю чародную індыйскую лічбу, пачынаючы ад 1-й і да 15-й.

Пасля года з лічбай індыйскага года 15 пачынаўся новы індыйскі цыкл з індыйскай лічбай гадоў ізноў ад 1 да 15. Звычай адзначання каляндарнага года і ягонай лічбай індыйскага года

Рымскі манах
Дыянісій Малы

nativitate’, ‘anni Domini nostri’, шырэі прынялося толькі каля палавіны XV ст. На землях беларускіх тым часам ад пачатку на іх хрысціянства, а пасля ў афіцыйным урадавым ужытку Вялікага Княства Літоўскага, была прынятая «эра візантыйскае» – лічэнне гадоў вялося «ад стварэння свету» – ‘anni ab origine mundi’. Візантыйскі – «ад стварэння свету» – гадалік розніцца ад гадаліку «ад нараджэння Хрыста» на 5508 гадоў. Лічбу 5508 трэба таму адняць ад года датавання візантыйскага, каб атрымаць год паводле гадаліку хрысціянскага. Гэтую самую лічбу трэба дадаць да ліку гадоў эры хрысціянскай, «ад нараджэння Хрыста», каб атрымаць лік гадоў паводле візантыйскай эры – «ад стварэння свету».

Хоць на землях беларускіх ад пачатку гісторыі ў ужытку

⁴ Владимиров, П.В. Доктор Франциск Скорина. – СПб, 1888. – Стар. 323 – 325.

Таксама: Беларускі Архіў. Т. 2. Інстытут Беларускае Культуры. – Менск, 1928. – Стар. 263 – 264

Як выглядаў Полацкі Сафійскі сабор XI стагоддзя

(Працяг. Пачатак у № 5)

Да цяперашняга часу няма адзінага меркавання, ці былі вуглавя вежы прыбудаваны да храма альбо надбудаваны па вуглах сабора. Варта адзначыць, што фундаменты, на якіх маглі стаяць прыбудаваны да храма вежы, не знойдзеныя. Калі захавець прапорцыі храма паводле мал. 5, то вежы маглі быць толькі па вуглах сабора. Акрамя таго, на фрэсцы ў касцёле бернардынцаў у Вільні (мал. 6) яны выразна паказаны па вуглах сабора і навісаюць над сценамі.

Некаторую дадатковую інфармацыю дае і выява Сафійскага сабора на малюнку нюрнбергскага лістка «Узяцце Полацка войскамі караля Стэфана Баторыя» (мал. 7).

увагу на нізкую прыбудову, што выступае з левага боку храма, месца знаходжання якой адпавядае знойдзеным фундаментам.

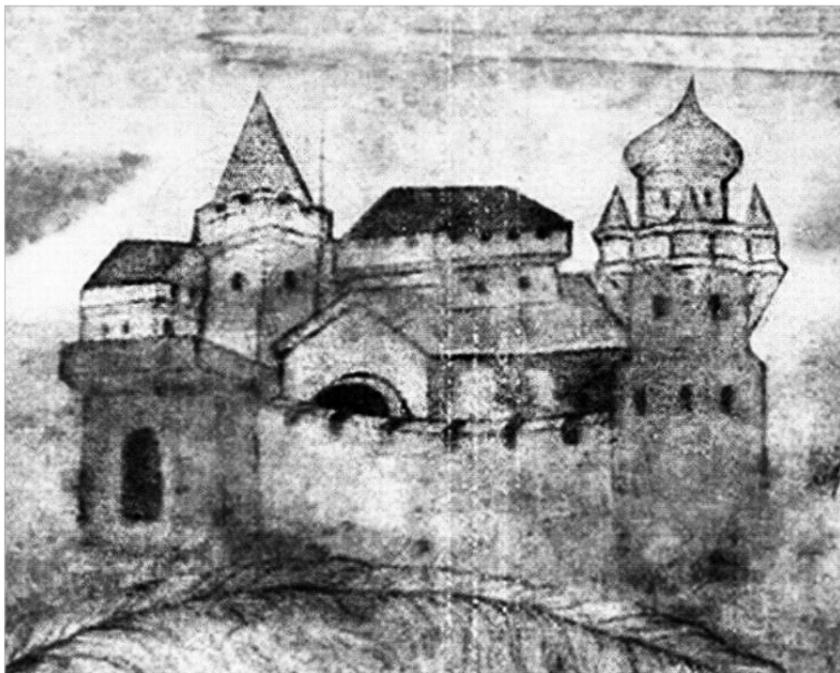
Для поўнага даследавання трэба прааналізаваць і выяву Сафійскага сабора з паўднёвага боку на плане 1707 г. (мал. 8).

Пры павелічэнні выявы, на першы погляд, зусім нечакана вакол галоўнага купала праяўляюцца з паўднёвага боку, як і на мал. 3, два ці тры малыя купалы. Гэта азначае, што нават у пачатку XVIII ст. Сафійскі сабор меў усе цэнтральныя купалы. А таму меркаванні некаторых даследчыкаў аб тым, што Ясафат Кунцэвіч у перыяд рэканструкцыі сабора зняў усе малыя купалы, на наш погляд, беспадстаўнае. Магчыма, пры мадэрніза-

га, паўночнага і ўсходняга бакоў былі прыбудаваныя або паўкупалы, або франтоны з ветразямі, а круглы фронтон на мал. 3 з'яўляецца стылізаванай выявай такога паўкупала, або франтона.

На мал. 8 выява купалаў і дахаў на вежах нагадвае трансфармаваныя купалы Кіеўскай Сафіі (мал. 10). Акрамя таго, як і на мал. 5, хаця і меней выразна, выяўляецца фрыз – пераход ад сцяны да верхняй часткі вуглавых абарончых вежаў.

Уладзімір
ЦЯЛЕЖНИКАЎ

Мал. 6 Выява Полацкага Сафійскага сабора ў XVII ст. на фрэсцы касцёла бернардынцаў у Вільні (выгляд з паўночнага захаду)

(Заканчэнне артыкула ў наступным нумары)

Мал. 7 Выява Полацкага Сафійскага сабора на малюнку нюрнбергскага лістка (выгляд з паўночнага ўсходу)

Мал. 9 Візантыйскі сабор у Канстанцінопалі

Відавочна, што левая вуглавая абарончая вежа навісае над сцяной сабора. З правага боку, на ўзвышшы, адлюстраваная вежа, якая знаходзіцца перад саборам. За ёй бачная белая вежа, якая па сваім выглядзе, памерах і месцазнаходжанні нагадвае званіцу. Гэта ўмацоўвае нашае меркаванне, зробленае на падставе мал. 3, аб тым, што званіца знаходзілася з паўночнага боку храма на некаторай адлегласці. Варта звярнуць

цый даху былі знятыя толькі малыя купалы над уваходам з заходняга боку.

Выява трох вокнаў у цэнтральнай частцы фасада разам з вуглавымі вежамі адпавядаюць пяцінефаваму храму. З заходняга, паўднёвага і ўсходняга бакоў паказаны нізкія прыбудовы, што адпавядае знойдзеным фундаментам. На ніжняй прыбудове з усходняга боку (справа) насупраць дальняй вежы бачны невялікі купал каплічкі. Дальняя правая вежа істотна вышэй за іншыя і нібыта адарваная ад храма. Верагодна, гэта і ёсць званіца. І, нарэшце, выява даху пад малымі купаламі, як з паўднёвага (па цэнтры), так і ўсходняга (справа) бакоў нагадвае паўкупалы і ветразі – элемент купальнай канструкцыі. – «КГ»). Такі прыём нярэдка выкарыстоўваўся ў візантыйскім стылі, у тым ліку ў Канстанцінопальскім Сафійскім саборы (мал. 9), таму лагічна меркаваць, што да цэнтральнай часткі па ўсёй шырыні з паўднёва-

Мал. 10 Трансфармацыя купалоў Кіеўскай Сафіі

Мал. 8 Выява Полацкага Сафійскага сабора на плане 1707 г. (выгляд з паўднёвага боку)

З роду Купрэвічаў: ад старшыні краязнаўчага таварыства да прэзідэнта АН БССР

Напярэдадні Дня беларускай навукі навуковая грамадскасць адзначыла 120-годдзе з дня нараджэння і 65-годдзе з дня абрання прэзідэнтам АН БССР Васіля Феафілавіча Купрэвіча – таленавітага навукоўцы-біёлага, Героя Сацыялістычнай Працы, акадэміка АН БССР, члена-карэспандэнта АН СССР, дэпутата Вярхоўнага Савета БССР (1951 – 1955) і Вярхоўнага Савета СССР (1954 – 1969).

У дзень нараджэння В. Купрэвіча, 24 студзеня, каля яго помніка на Усходніх могілках сабраліся родныя Васіля Феафілавіча, навукоўцы, настаўнікі і вучні Смалевіцкай сярэдняй школы № 1, што носіць яго імя. Затым у Інстытуце эксперыментальнай батанікі НАН Беларусі імя В.Ф. Купрэвіча прайшла Міжнародная навуковая канферэнцыя «Праблемы эксперыментальнай батанікі: І Купрэвічаўскія навуковыя чытанні».

Перад удзельнікамі чытання выступілі галоўны вучоны сакратар НАН Беларусі, член-карэспандэнт НАН Беларусі, доктар біялагічных навук, прафесар Аляксандр Кільчэўскі і дырэктар Інстытута эксперыментальнай батанікі, кандыдат сельскагаспадарчых навук Аляксандр Пугачэўскі. Быў прадэманстраваны дакументальны фільм «Час Купрэвіча», падрыхтаваны ў 2012 годзе Цэнтральнай навуковай бібліятэкай імя Якуба Коласа НАН Беларусі. Успамінамі пра Васіля Феафілавіча падзяліліся родныя і навукоўцы, якім пашчасціла ведаць яго.

У зале навуковых пасяджэнняў была зладжаная вы-

Родныя Васіля Купрэвіча: унучаты пляменнік Віталь Пшанічны, унук Генадзь Купрэвіч і загадчык музея Святлана Сцяпанавіч у музеі акадэміка В.Ф. Купрэвіча

стаўка, дзе дэманстраваліся выданні пра В. Купрэвіча, яго артыкулы і навуковыя працы, кнігі, дакументы і фота з асабістага архіва, што захоўваец-

ца ў адзеле рэдкіх кніг і рукапісаў ЦНБ імя Якуба Коласа. Таксама ў экспазіцыі былі прадстаўленыя копіі вытрымкі з метрычнай кнігі, атэстацый-

ных лістоў, службовыя пасведчанні, пратаколы навуковых пасяджэнняў, рукапісы, замалёўкі і інш.

Цікавую праграму святкавання юбілею і Года навукі падрыхтаваў мемуарыяльны музей акадэміка В.Ф. Купрэвіча, створаны ў 1984 годзе ў Смалевіцкай сярэдняй школе № 1, якой у 1969 годзе Пастановай Савета Міністраў БССР было нададзена імя навукоўцы.

Да юбілею школьнікі рыхтавалі творы выяўленчага і дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва, фларыстычныя кампазіцыі, вершы, эсэ, сачыненні, нататкі ў школьную газету і інш. Па выніках галасавання найлепшыя працы 23 студзеня былі выстаўлены ў фае школы каля бюста навукоўцы. З гэтымі падарункамі школа сустрэла родных юбіляра –

У Кракаве выстаўляліся слоніміскія габелены Міхала Казіміра Агінскага

У кастрычніку-снежні мінулага года ў Кракаве прайшла выстаўка «Габелены Агінскіх у зборах Каралеўскага замка на Вавелі».

Была прадстаўленая серыя з сямі шаўковых габеленаў з выявамі статуяў антычных багоў і герояў. Вядома, што іх замовіў слоніміскі староста, гетман ВКЛ Міхал Казімір Агінскі (1730 – 1800) для ўпрыгожвання сваёй рэзідэнцыі ў Слоніме. З гэтай мэтай у нашым горадзе ў 1782 годзе была заснаваная мануфактура. 12 габеленаў вырабіў тут у 1784 – 1788 гадах нямецкі ткач Еган Карл Клетш, які быў запрошаны з Саксоніі. Праекты выканаў італьянскі тэатральны архітэктар і дэкаратар Іначэнца Марціна. Ён скарыстаўся парызскім выданнем гравюраў з выявамі скульптураў з садоў у Версалі. Габелены ткаліся шоўкам на ільняной аснове. Паводле задумкі, яны мусілі імітаваць скульптурную галерэю. Нічога падобнага ў Еўропе ў той час не было. 12 трохметровых габеленаў упрыгожвалі мураваны садовы

павільён «Зала багінняў», што знаходзіўся каля палаца Агінскага і опернага тэатра ў Слоніме.

Агінскі вывез калекцыю ў Варшаву. Праз два гады пасля яго смерці калекцыя габеленаў была прададзена. Яе набыў граф Войцех Пуслоўскі (1762 – 1833). Частка іх была ў палацы ў Альбярціне, частку адвезлі аж у палац у Чарткове ў тагачасную Келецкую губерню (Польшча), пасля яны трапілі і ў іншыя палацы ў Беларусі і Літве. Пазней некаторыя габелены трапілі ў рукі Чартарыйскіх, Чапскіх, Алізараў. Мяркуюцца, што пяць з іх загінулі пад час Першай сусветнай вайны.

Кракаўскі музей пачаў збіраць калекцыю габеленаў Агінскага з 1935 года, калі атрымаў першыя два з іх («Флейтыст» і «Амфітрыта») у падарунак ад Мары Агінскай. Пад час Другой сусветнай вайны многія сем'і арыстакратаў выехалі з Польшчы на Запад, разам з імі ў Італію, Англію, Канаду, ЗША вандравалі і творы мастацтва. У 2009 годзе ў музеі было ўжо 5 габеленаў. Дадаліся «Геркулес» і «Сатурн» – дэпазіты Фонду

імя Цеханавецкіх у Каралеўскім замку ў Варшаве, а таксама «Менада» – дэпазіт Фонду князёў Чартарыйскіх у Кракаве.

У студзені 2015 года граф Францішак Ксаверый Пуслоўскі ў Вашынгтоне ахвяраваў Каралеўскаму замку ў Кракаве два габелены – «Леда» і «Флора». Яны прайшлі рэстаўрацыю. Цяпер усе 7 вядомых даследчыкам ацалелых габеленаў Агінскага, выдатных твораў мастацтва, сабраліся ў адным месцы. Нельга

ганаровых гасцей урачыстасцяў, што былі арганізаваныя 26 студзеня. Працы ўражваюць разнастайнасцю і фантазіяй юных творцаў: была там і карціна з макаронаў і крупаў (Багдан Сідарок, 4 клас), і сапраўдны куточак прыроднага асяроддзя («Дары прыроды», Даша Праскурава, 2 клас). А яшчэ – пластылінавы макет эсмінца «Самсон» з камендрам В. Купрэвічам на борце (Юля Баярава, 4 клас), «Даследаванне» – В.Ф. Купрэвіч за мікраскопам (Архіп Заракоўскі, 4 клас), ілюстрацыя першай навуковай працы вучонага «Грыбы Смалявіцкага раёна» (Мілана Спірыда, 3 клас), макет бацькоўскай хаты акадэміка (Ягор Касцюкевіч, 5 клас), які адразу быў перанесены ў школьны музей.

Свае таленты прадэманстравалі школьнікі і на сцэне актавай залы, дзе адбыўся канцэрт, прысвечаны памяці В. Купрэвіча. Выступілі ў канцэрце і пераможцы конкурсу падарункаў: вучаніца 5 класа Алена Яблонская са сваім вершам «Наш музей» і яе аднакласніца Ксюша Сяліцкая, якая выканала на саксафоне сваю п'есу-прысвячэнне бацькам Васіля Феафілавіча. Дарэчы, абедзве дзяўчынкі з'яўляюцца лаўрэатамі міжнародных конкурсаў выканальніцкага майстэрства: Алена – на акардэоне, Ксюша – на саксафоне.

Адбыліся ў зале музея і свае Купрэвічаўскія чытанні, на якіх вынікі даследчых працаў прадставілі пяцікласнікі Арына Цярэшка і Кірыл Краўцоў, сямікласніца Віка Пілюга і адзінаццацікласніца Ліза Скуратовіч. А потым маладыя экскурсаводы правялі цікавую экскурсію па музейнай экспазіцыі. Госці падзяліліся ўражаннямі ад убачанага, дапоўнілі аповеды экскурсаводаў новымі звесткамі і падзякавалі за ветлівы прыём.

А ў наступным нумары мы падрабязней распавядзем пра жыццёвы шлях акадэміка В. Купрэвіча.

*Наш кар.
Фота
Наталі КУПРЭВІЧ*

*Генадзь ГУРСКІ
Фота: PAP, lovekrakow.pl
(«Слоніміскі край», № 1 за 2017 г.)*

Прэс-рэліз, што запрашаў на прагляд чарговых частак праграмы «Падарожжы дылетанта», быў інтрыгоўным і прыцягальным: «закрыты паказ надзвычайнага выпуска вядомай і ўсімі любімай праграмы «Падарожжы дылетанта». Вы з першых вуснаў даведаецеся, чаму Юрый Жыгамонт з'ехаў з Беларусі... як на гэта паўплываў Францыск Скарына, а таксама калі Дылетант вернецца да Падарожжаў па нашай краіне».

Сустрэча з вядомым артыстам, вядучым «Падарожжаў дылетанта» Ю. Жыгамонтам пачалася з жартоўнага «я на вашай перадачы вырас/вырасла». Такія прызнанні частыя, распавёў артыст. Яно і не дзіва: праграма з перапынкамі на розных тэлевізійных каналах ідзе аж з 2001 года. 23 мая 2012 года загадам міністра культуры Рэспублікі Беларусь Паўла Латушкі Ю. Жыгамонт узнагароджаны нагрудным знакам Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь «За ўклад у развіццё культуры Беларусі». А паводле вынікаў галасавання, праведзеных газетай «Комсомольская правда в Белоруссии», прызнаны любімым тэлеведучым на тэлеканале «СТВ» (2010 год). Больш як за паўтара дзесяцігоддзя «падарожжы» былі «прапісаныя» на розных тэлеканалах, але пару гадоў таму зніклі з тэлеэкранаў. І вось, дзякуючы кампаніі «velcom», з'явіліся на інтэрнэт-партале «TUT.BY».

Таму на сустрэчы разам з Ю. Жыгамонтам былі і адказвалі на пытанні галоўны рэдактар партала «TUT.BY» Марына Золатава і кіраўнік аддзела карпаратыўных камунікацыяў «velcom» Вячаслаў Смірноў, вёў імпрэзу артыст і мастак Андрэў Такінданг. Цяпер, зазначыў сп. Юрый, «Падарожжы дылетанта» будуць з'яўляцца на «TUT.BY» два разы на месяц. Праўда, з улікам спецыфікі інтэрнэту змянілася працягласць праграмаў – выпускі доўжацца па 12 – 15 хвілін (замест ранейшых 26-і).

І першым адрасам адноўленых вандровак стала Прага. У дзвюх частках (першая з'явілася на партале 31 студзеня, другая – 7 лютага) стваральнікі праграмы паказалі мясціны, звязаныя з жыццём і дзейнасцю беларускага пераадрукара, асветніка Францыска Скарыны. Гледачы могуць пабачыць славуты Карлаў мост і касцёл Святога Віта (якія ўжо былі збудаваныя ў часы Скарыны), каралеўскі сад, будынак, дзе, мяркуюць даследчыкі, і былі надрукаваны першыя Скарынавыя кнігі, помнік славутаму палачаніну ў «залатой Празе»... Пабыла здымачная

Новыя «Падарожжы дылетанта»

А. Такінданг, В. Смірноў, Ю. Жыгамонт і М. Золатава

група і на поўдні Чэхіі, у горадзе Крумлаў, дзе жыў сын Францыска Сямён Скарына. Зрэшты, пра тое крыху далей.

– Адрасу ж скажу, што шмат хто з маіх калегаў з'яўляюцца прыхільнікамі гэтай праграмы, – зазначыла спн. Золатава. – Таму нам прыемна, што яна адраджаецца менавіта ў нас на партале. Калі Юры прыйшоў да нас з такою прапановаю, мы не вагаліся ні хвіліны. Бо гэта – не толькі цікавая і карысная інфармацыя пра краіну, гэта яшчэ і яркі вобраз, без якога немагчыма ўявіць праграму.

А курат з вобразам «падарожніка» былі звязаныя і пытанні прысутных, просьбы распавесці, як ён з'явіўся, а таксама – своеасаблівыя таямніцы-адкрыцці. Аказваецца, першы сакваж вядучага з часам састарэў, цяпер ён набыў другі. «Пашыў я і паліто новае, – кажа сп. Юрый, – арануў, выйшаў... (Пляскае далонню аб далонь.) Не тое! Не ідзе тэкст, і ўсё тут. Арануў ранейшае паліто. Усё запрацавала! Буду прывыкаць». Новая стала і відэа-стаўка праграмы. Нязменнаю засталася музыка на яе фоне.

Пад час прэс-канферэнцыі ваш карэспандэнт задаў вядучаму пытанне, ці былі ў час працы над новымі выпускамі «Падарожжаў дылетанта» якія-кольвек адкрыцці.

– Упершыню ў нашай праграме прагучала інфармацыя, што ў горадзе Чэшскі Крумлаў, на поўдні краіны, – адказаў Ю. Жыгамонт, – у старадаўнім касцёле можа быць пахаваны Францыск Скарына. Паводле дакументаў, расследаванняў можна меркаваць аб тым. Там жыў ягоны сын Сямён, і калі бацька састарэў, паводле сыноўняга абавязку

мог забраць яго да сябе. Ёсць дакументы, што лекар С. Скарына лячыў тагачаснага настаўцеля мясцовага касцёла. Які, вядома, разумеў, хто бацька ягонага лекара...

Вядома ж, за некалькі дзён у Чэхіі было адзнята багата матэрыялу, які не ўвайшоў у дзве часткі пражскіх «падарожжаў дылетанта». Аб перспектывах далейшага скарыстання сп. Жыгамонт зазначыў:

– Вядома, хацелася б і працяг зрабіць, болей расказаць-паказаць... Але фармат праграмы іншы: невялікія перадачы з розных мясцінаў. Таму – буду вандраваць у іншыя вёскі ды мястэчкі. Вашыя чытачы, дарчы, могуць дасылаць свае прапановы, адрасы, запрашэнні. Што праўда, не выключаю: можа з'явіцца потым перадача пра таго ж Ігната Дамей-

ку, дзе пакажу мясціны ў Чылі, звязаныя з ягоным лёсам. Пра іншых выбітных беларусаў, якія праславіліся ў розных краінах свету.

– А вялікі дакументальны фільм аб Празе Скарыны можа з'явіцца?

– Чаму б і не? Але варта пачакаць. Цяпер неабходна

Адаптоўная інфармацыя ад «КГ»

На працягу 2016 г. грамадскае аб'яднанне «Беларускі фонд культуры» ў садружнасці з Мінскім касцёлам Св. Сымона і Св. Алены (к. У. Завальнюк), Інстытутам гісторыі НАН Беларусі (А. Жлутка), Нацыянальнай бібліятэкай Беларусі (А. Суша), Міжнародным грамадскім аб'яднаннем «Згуртаванне беларусаў свету «Бацькаўшчына»» (А. Макоўская), прафесарам А. Мальдзісам працягвае пошукі новых сведчанняў аб жыцці, дзейнасці і месцы пахавання Францыска Скарыны. Ініцыятыўную групу ўзначальвае намеснік старшыні Беларускага фонду культуры Анатоль Бутэвіч. Дапамогу ў гэтай пачэснай справе аказваюць Міністэрства замежных спраў Рэспублікі Беларусь, Пасольства Чэшскай Рэспублікі ў Рэспубліцы Беларусь, беларуска дьяспара г. Прагі.

Грамадскае аб'яднанне «Беларускі фонд культуры» аб пошуках праз «КГ».

Уладзімір ПУЧЫНСКІ
Фота прэс-службы
кампаніі «velcom»

Рарытэты для выстаўкі

Каб зацікавіць наведнікаў гістарычнай спадчынай Дзісеншчыны, музеі чатырох раёнаў вырашылі аб'яднаць свае намаганні і арганізаваць выстаўку «Рарытэты Дзісеншчыны». Экспазіцыя будзе паказана па чарзе ў Глыбоцкім, Браслаўскім, Мёрскім раённым музеях цягам некалькіх месяцаў. Для адбору экспанатаў нашыя музеі наведваю навуковы супрацоўнік Глыбоцкага гісторыка-этнаграфічнага музея Аляксандр Хайноўскі. Разам з кіраўніком музея Вітаўтам Ермалёнкам для экспазіцыі было адабрана дзесяць прадметаў, якія маюць пэўную гістарычную цікавасць.

Вось пералік гэтых экспанатаў з гістарычнага музея: дрэйдл пачатку XX стагоддзя, які мы набылі зусім нядаўна, але яго гісторыя заўсёды прываблівае наведнікаў. Рэдкая знаходка ў нашых мясцінах і расійскі так званы «барадавы знак» 1705 года, які пры Пятры I за пэўную плату дазваляў насіць бароды. Медаль «Бітва на Бярэзіне», падараваная нам М. Паўловічам, таксама зацікавіць наведнікаў будучай выстаўкі. Унікальным экспанатам выстаўкі будзе кацялок для шампанскага XIX стагоддзя з маэнтка Забалотце, радзімы паўстанца і скульптара Генрыка Дмахоўскага. Для выстаўкі мы перадалі і

кішэнны гадзіннік вядомай расійскай фірмы «Павел Бурэ». З музея кнігі і друку былі ўзяты часопіс «Крывіч», выдаўцом якога быў знакаміты нараджэнец Дзісеншчыны Вацлаў Ластоўскі, а таксама арыгінальны сцэнарый фільма «Знахар» 30-х гадоў XX стагоддзя выдатнага пісьменніка Тадэвуша Даленгі-Мастовіча, які таксама паходзіць з нашага краю. З музея адукацыі мы перадалі на выстаўку палітычную карту Еўропы Ромера 1928 года. Ёй карыстаўся, працуючы ў паўшэхнай школе ў вёсцы Старыя Крукі, выдатны дзеяч нацыянальна-вызваленчага руху Флор Манцэвіч. Карту цудам выратавалі мясцовыя жыхары з падпаленай партызанамі школы. З этнаграфічнага музея «Сялянская хата» былі перададзеныя самая арыгінальная рэч для зняцця сурокаў вясковага шаптуна з Чэрасаў і сапраўдны рарытэт – бязмен, зроблены ў канцы XIX стагоддзя з каменнай сякеры бронзавага веку.

Спадзяюся, наведнікі выстаўкі «Рарытэты Дзісеншчыны» па-сапраўднаму зацікавяцца экспанатамі нашага музея.

Вітаўт ЕРМАЛЁНАК,
г. Мёры

Дзе варта пабываць

Якуб Колас: вядомы і невядомы

15 лютага Дзяржаўны літаратурна-мемарыяльны музей Якуба Коласа, які сёлета адзначае юбілей Песняра – 135-годдзе з дня нараджэння, запрашае на ўрачыстае адкрыццё новай стацыянарнай выстаўкі на сядзібе Якуба Коласа ў гаспадарчай пабудове «Склеп» і выстаўкі «Якуб Колас: вядомы і невядомы» з фондаў музея Песняра.

Юбілей літаратурнага класіка – гэта не проста юбілей аднаго чалавека ці нават асобнай нацыянальнай літаратуры, гэта юбілей народа, бо з лёсаў найлепшых сыноў айчыны складаецца лёс Бацькаўшчыны. Жыццё народнага паэта Беларусі Якуба Коласа – выдатная старонка ў гісторыі беларускай літаратуры, а творчасць пісьменніка ілюструе цэлую эпоху ў культурным жыцці краіны, велізарны пласт нацыянальнага жыцця.

Юбілейны год будзе адзначаны разнастайнымі мерапрыемствамі, якія не толькі

бліжэй пазнаёмяць грамадскасць Беларусі з літаратурным геніем, але і дазваляць адкрыць для сябе Якуба Коласа зусім з іншага боку – як клапатлівага бацьку і дзядулю, надзейнага сябра, мудрага дарадцу, удумлівага крытыка, ветлівага і гасціннага гаспадара.

Паэт Мікола Аўрамчык успамінае: «Шыракаплечы, мажны, па-сялянску просты, са сваёй грувасткай паходкаю Якуб Колас заўсёды здаваўся мне зямным, хатнім, нават басаногім, якім, дарэчы, мне давалося бачыць яго ў трохі незвычайнай сітуацыі...». Такім простым, хатнім, знакаміты пісьменнік паўстане на фотаздымках 1901 – 1956 гг., а асабістыя рэчы Якуба Коласа дапоўняць рэтраспектыву жыцця пісьменніка на выстаўцы «Якуб Колас: вядомы і невядомы».

Ва ўспамінах сучаснікаў і блізкіх сяброў Якуб Колас заўсёды выглядае руплівым і дбай-

ным гаспадаром, заўзятым грыбніком і рыбаловам. Да канца жыцця народны паэт сам даглядаў малады сад, які ўласнаручна пасадзіў на сваёй сядзібе, давяраў народным прыкметам, клапаціўся аб добрым ураджаі, праводзячы разнастайныя доследы. Новая стацыянарная выстаўка «Склеп» – рэканструкцыя гарадскога склепа сярэдзіны XX ст. Рэчы, прадстаўленыя на экспазіцыі, лядоўня (першы халадзільнік без электрычнасці), разнастайныя спосабы захоўвання садавіны і гародніны, а таксама традыцыйныя рэцэпты прыгатавання ў беларускай народнай кулінарыі з’яўляюцца яркім адлюстраваннем беларускай нацыянальнай ментальнасці і традыцыйнага харчавання.

Пачнецца мерапрыемства а 16-й гадзіне ў Мінску на вул. Акадэмічнай, 5.

Паводле інфармацыі арганізатараў

Беларускія жарты

- Даражэнькі сыноч! Калі хочаш быць шчаслівым, дык сперажыся карчмы, картаў і распусты.
– Добра, татачка! Але ж мяне ў школе вучылі, што трэба заўсёды з бацькоў прыклад браць.
• Нявестка ўбачыла праз акно, што ў хату свёкар ідзе. Яна і кажа сабе:
– Зноў яго чорт прынёс...
Свёкар зайшоў у хату, а маленькі Гаўрылка і пытаецца:
– Раскажы, дзеда, як ты да нас дабраўся?
– Ды вось ішоў памаленьку, ішоў...
Гаўрыла ў непаразуменні:
– А мама ж сказала, што цябе чорт прынёс.
• – Што ж гэта, Цімошка? Паеў усе абаранкі, а пра малую сястрычку і не падумаў?
– Я ўсё, мамачка, думаў, каб яна не прыйшла, пакуль я не з’ем іх.
• Жонка. Бачыш, якая ты свіння: сабе ўзяў вялікую рыбіну, а мне меншую пакінуў.
Муж. А ты як зрабіла б?
Жонка. Я?! Пэўна, што ўзяла б меншую...
Муж. Ну, то чаго ты хочаш, я ж табе і пакінуў меншую.

Адказы на крыжаванку, змешчаную ў № 5

- Уздоўж: 1. Кропля. 5. Грацыя. 9. Вада. 11. Аскет. 13. Бераг. 15. Вадапой. 17. Цяж. 19. Акт. 20. Ра. 21. До. 24. Вол. 25. Жор. 26. Прырода. 32. Хохма. 34. Слоік. 35. Смех. 36. Марозы. 37. Раньце.
Упоперак: 2. Рака. 3. Пот. 4. Нашча. 6. Рыба. 7. Цар. 8. Багачка. 10. Адно. 12. Яда. 14. Глыток. 16. Калодзеж. 18. Журавель. 22. Паверх. 23. Гарэлка. 27. Рэйс. 28. Рулет. 29. Дно. 30. Саюз. 31. Боль. 33. Хор. 34. Сон.

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

ПАЛАЦ – манументальны парадны будынак з вялікай колькасцю разнастайных памяшканняў. У першапачатковым значэнні – жыллё знаці, месца афіцыйных прыёмаў.

У старажытнаўсходніх, антычных, феадальных дзяржавах палацы складалі цэлыя комплексы з жылых, культавых і дапаможных памяшканняў (Рамесеум у Старажытным Егіпце, XIII ст. да н.э.; палац Дыяклетыяна ў Спліце, Югаславія, канец III – пачатак IV ст.; Альгамора бліз Гранады, 1492; палац Тайхэдзянь у Пекіне, 1697, і інш.). У сярэднявечнай Еўропе палацам феадалаў былі замкі. У эпоху Адраджэння ў Італіі фармаваўся новы тып палацаў – асабняка-палаца (у Фларэнцыі). У XVI – XVIII стст., у эпоху абсалютызму, ствараліся вялікія палацы (Луўр у Парыжы, Эска-

рыял непадалёк Мадрыда) і палацава-паркавыя ансамблі (Версаль бліз Парыжа і інш.). У Расіі ў XVII – XVIII стст. паблізу Масквы пабудаваны Каломенскі палац, палацы ў Архангельскім, Астанкіне, Кускове, у XVIII – XIX стст. шэраг выдатных палацаў у Пецябургу (Зімовы, Мармуровы і Таўрыцкі, Міхайлаўскі) і яго прыгарадах (Петрадварэц, Паўлаўск, Гатчына і інш.). У XIV – XVI стст. на тэрыторыі Беларусі мураваныя палацы будавалі

Свяціцкі палац (фота 1933 г.)

ўнутры замкаў, іх архітэктура мела рысы готыкі і рэнесансу (Гродзенскі Стары замак, Мірскі замак). Палацава-замкавым пабудовам XVI – XVII стст. уласцівае амяшчэнне рысаў абарончага і грамадзянскага дойлідства (Гальшанскі палац, Нясвіжскі палацава-замкавы комплекс). У XVIII ст. склаўся тып развітага барочнага палацава-паркавага ансамбля, якому ўласцівыя буйнамаштабнасць, паўадкрытыя парадныя двары, рэгулярныя паркі з вадаёмамі і малымі архітэктурнымі формамі, шэраг службова-гаспадарчых пабудоваў (слоніцкі палац Агінскага, гродзенскі палац Тызенгаўза, палац у в. Ганута Смаргонскага раёна). У іх будаўніцтве ўдзельнічалі вядомыя архітэктары І.К. Глаўбіц, М.Д. Пёпельман, Дж. Сака, К. Спампані ды інш. Архітэктура палацаў 3-й чвэрці XVIII ст. мела рысы ракако (Гродзенскі каралеўскі палац, палац Дзятлаўскай сядзібы, па-

Шчорсайскі палац (фота 1894 г.)

лац Чацвярцінскіх у Гродне) ці пераходныя да стылю класіцызму (Шчорсайскі палац, Свяціцкі палац, Ружанскі палац, Дзярэчынскі палац). У дэкоры ўжывалі ордэрную пластыку, арнаментальную і геральдычную лепку. Пераважала сіметрычна-восевая анфіладная планіроўка, у якой вылучаліся парадныя памяшканні – вестыбюль з лесвіцай, цэнтральная зала (круглая ці квадратная, часта перакрытая купалам).

(Заканчэнне артыкула ў наступным нумары)

Газета зарэгістравана ў Міністэрстве інфармацыі Рэспублікі Беларусь. Рэгістрацыйнае пасведчанне № 384 ад 08 мая 2014 г. Заснавальнікі: грамадскае аб’яднанне «Беларускі фонд культуры»; Гілеп Уладзімір Аляксандравіч.

Краязнаўчая газета. Індэкс індывідуальнай падпіскі – 63320 ведамаснай – 633202

Галоўны рэдактар – Уладзімір ГІЛЕП. Намеснік галоўнага рэдактара Уладзімір Пучыньскі. Рэдакцыя: Анатоль Бутэвіч, Навум Гальпяровіч, Вітольд Ермалёнак, Алесь Карлокевіч, Людміла Кірухіна, Адам Мальдзіс, Сяргей Мітраховіч, Вячаслаў Рагойша, Павел Сапоцька, Віктар Скоробагатаў, Тадэуш Стружэцкі.

Наш адрас: 220029, г. Мінск, вул. Траецкая набярэжная, 6. Тэл. 283-28-26. Тэл./факс 334-42-03 E-mail: kraga@tut.by

З-за абмежаванасці сродкаў выданне безганарнае. Аўтарскія рукапісы не рэцензуюцца і не вяртаюцца. Аўтары допісаў у рэдакцыю паведамляюць сваё прозвішча, імя і імя па бацьку, асноўнае месца працы, зваротны адрас. Меркаванні аўтараў могуць не адпавядаць пункту гледжання рэдакцыі. Аўтары нясуць адказнасць за дакладнасць матэрыялаў. Пры перадруку спасылка на «Краязнаўчую газету» абавязковая.

Падпісана да друку: 09.02.2017. Газета надрукавана ў друкарні ТДА «Знаменне» (Мінск, вул. Каржанеўскага, 14). Ліцэнзія ЛП № 02330/85 ад 23.01.2014. Заказ 67. Тыраж 616 асобнікаў.